

Falsterbo/Skåne

10-18 oktober 1998

René Olivier, Anja Stoker & Wouter van Kempen

Inleiding

Falsterbo... alleen al het lezen of horen van de naam van dit plaatsje, bij de beroemde vogeloversteekplaats, doet bij de meeste vogelaars en ook bij ons een visioen opdoemen van vele duizenden overvliegende roofvogels. Wij hadden dit visioen alleen nog niet aan de werkelijkheid kunnen toetsen.

Falsterbo is gelegen op een klein schiereiland, in het uiterste zuidwesten van Zweden, in de provincie Skåne. Nabben, de punt van het smalle schiereiland wijst westelijk, in de richting van Denemarken. Van de trekvogels uit het noorden die in het najaar allemaal naar het zuiden zijn afgezakt, komt een groot deel uiteindelijk bij Falsterbo terecht. Landvogels volgen bij het trekken zoveel mogelijk de kustlijn naar het zuiden. Daar wagen zij, afhankelijk van de wind, de sprong voor de relatief korte, maar toch zware, tocht over de zee-engte (25 km) op weg naar hun overwinteringsgebieden. De vogels wachten soms in de omgeving van Falsterbo even af vanwege een ongunstige wind of slechte weersvooruitzichten, of gewoon om even op adem te komen. Dit laatste geldt met name voor de kleinere zangvogels, die boven zee aan vele gevaren blootstaan, zoals voedselgebrek, wind en predatie door meeuwen en meetrekkende roofvogels. Zodoende kunnen er behalve de overvliegende doortrekkers ter plaatse ook andere interessante waarnemingen gedaan worden. Bij de terugkeer in het voorjaar verloopt de trek minder massaal en over een breder front. De vogels volgen dan de grillige kustlijn van Denemarken. Bovendien zijn de aantallen behoorlijk uitgedund door trekverlies en het verlies op de overwinteringsplaatsen. Onder meer uitputting, droogte, voedselgebrek en predatie (waaronder de mens) leiden tot het einde voor tienduizenden vogels.

Oproep

De directe aanleiding voor deze reis werd gevormd door een oproep van Jan Vegelin in de Fits. Hij organiseerde een groepsreis naar Zweden met als hoofddoel Falsterbo en omgeving. Dit leek ons een uitgelezen kans, zodat wij direct reageerden.

Het aantal plaatsen in de groep was beperkt. In eerste instantie was het Jan's idee om met de hele groep (ca. 10 man) naar Zweden te rijden in een gehuurd busje. Ter plekke zouden wij worden opgevangen en begeleid door een plaatselijke gids, Hakon Persson. Hakon is een bioloog en een goede kennis van Jan. Door de goede contacten van Hakon konden wij voor zowel de overnachtingen als voor verblijf gebruik maken van een veldstation van een Zweedse universiteit (in Lund). Ook voor het eten zou worden gezorgd. Dus alle tijd om te vogelen! Helaas zegden veel deelnemers vlak voor de geplande reisdatum af. Er bleven drie enthousiaste vogelaars over...: wij drieën dus. Gelukkig voor ons bleek Hakon toch bereid om ons kleine groepje de hele week te begeleiden. Jan's oorspronkelijke enthousiasme was inmiddels behoorlijk geluwd en hij zag er dan ook om begrijpelijke redenen van af om mee te gaan. In plaats daarvan zou Hakon ons overal naar toe brengen. Zodoende vulden wij precies één auto en was onze oorspronkelijke groepsreis overgegaan in een soort volledig verzorgde privé-excursie door Skåne! In onderling overleg besloten wij per vliegtuig via Malmö naar Zweden te reizen.

Hakon Persson

Hakon Persson is bioloog en voert al vele jaren onderzoek uit naar de trek van met name de Grauwe Ganzen. Hij werkt zelfstandig en als zodanig zoekt hij zelf sponsors voor zijn onderzoek. Omdat hij noodzakelijkerwijs deze werkwijze al vele jaren heeft gevolgd, beschikt hij inmiddels over een netwerk van de juiste contactpersonen. Hij spreekt er luchthartig over, maar het kost toch elk jaar weer veel moeite om zijn werk en leefbudget rond te krijgen. Meestal wordt hij op jaarlijkse basis gesteund door een universiteit of de Zweedse overheid. In de week van onze excursie kreeg hij toevallig de bevestiging binnen over een meer vaste betrekking waar hij al jaren naar streefde. Voor het veldwerk van zijn onderzoek ringt en telt hij ganzen in Zweden en hij volgt hen op hun trek naar het zuiden van Spanje. Hij beschikt ook over een huis in Spanje, vlakbij het Nationale Park Coto Doñana. Naast het bestuderen van de ganzen, organiseert hij daar vogelexcursies in Coto Doñana en de Extremadura. Naast dat hij dit leuk werk vindt, doet hij dit vanwege de benodigde inkomsten.

Via het volgen van de ganzentrek komt hij ook regelmatig door Nederland. Via via heeft hij daarbij Jan Vegelin leren kennen. Jan is inmiddels ook al ettelijke keren in Zweden geweest om Hakon te helpen bij het vangen, ringen en tellen van de ganzen.

Hakon bleek een heel aardige, humorvolle en praatgrage man te zijn. Naast zijn diepgaande kennis van de ganzen, weet hij ook veel over de overige vogels in Zweden.

Door de omgang met Jan Vegelin kent hij inmiddels ook vrijwel alle Nederlandse vogelnamen van de Zweedse vogels. Dit bleek nuttig voor ons, omdat wij niet alle vogels bij de engelse naam wisten te benoemen. Wij hebben elke avond met elkaar hierin geoefend, door de dagelijkse vogelwaarnemingen vast te leggen in een dagelijkse rapportage. Ook kozen wij dagelijks de vogel en de waarneming van de dag. De dagelijkse rapportjes werden door Hakon verwerkt tot een compleet en gedetailleerd waarnemingsverslag. Hierbij werden onze gegevens vergeleken met de meldingen op de Zweedse vogellijn.

Historie

Over Skåne wist Hakon naast de beste vogellocaties interessant te vertellen over de roerige onstaansgeschiedenis van deze provincie. Hij liet ons ook weten dat je wat hem betreft ook beter over het verenigd Koninkrijk Zweden kan spreken. Dit in verband met de van oudsher onafhankelijke historie en opstelling van de diverse Zweedse provincies van Zweden. Dit uit zich heden ten dage onder andere nog in diverse taalverschillen en de culturele achtergrond en de sterke onderlinge verbondenheid van bijvoorbeeld de inwoners van Skåne. Er lijken roerige tijden geweest te zijn toen uit diverse koninkrijken het uiteindelijke Zweden werd gevormd en ook daarna. Zo is bijvoorbeeld Skåne driehonderd jaar in Deense handen geweest en hebben Duitsers zowel als Nederlanders in de Hanzetijd een voorname rol gespeeld. Dat er nog oud zeer aanwezig is blijkt wel uit het feit dat, volgens Hakon, er zelfs bepaalde beschrijvingen in de officiële Zweedse geschiedenisboekjes zouden zijn aangepast om sommige minder prettige gebeurtenissen te verdoezelen!

Vogelrijkdom

Skåne is de zuidelijkste provincie van Zweden. Het wordt ook wel de tuin van Zweden genoemd. Daar zijn enkele redenen voor, zoals het feit dat het land relatief vlak is (in ieder geval het zuidelijkste deel van de provincie waar wij verbleven). Het is er echter niet zo vlak als in het grootste deel van Nederland. Er zijn zelfs een paar bergruggen met veel natuurschoon. Naar het noorden toe wordt Skåne steeds meer heuvelachtig, bebost en leger.

Verder worden er veel verschillende producten verbouwd. Van sommige producten zoals suikerbieten levert Skåne het merendeel van de gehele Zweedse productie. In het zuiden ziet het landschap er daardoor uit als een heuvelachtige lappendeken van in cultuur gebrachte grond, afgewisseld met open vlakten, gemengde bossen, en vele vogelrijke meren. Deze snelle opeenvolging van verschillende biotopen maakt Skåne een van de beste gebieden van het land om naar vogels te kijken.

In het binnenland van Skåne liggen de meren Børringesjön, Hackeborgar, Vombsjön en Krankesjön. In de zomer is het hier meestal nogal druk, in het najaar zijn dit mooie locaties voor trekvogelobservatie. Broedvogels zoals Rode Wouw en Wielewaal zijn hier nog redelijk vertegenwoordigd, terwijl zij in de meeste noordelijke gebieden schaars zijn. Krankesjön heeft rietvelden met broedvogels als Roerdomp, Bruine Kiekendief, Zwarte Stern en soms de Grote Karekiet. De omgeving van andere meren zoals het bos bij Børringesjön, biedt broedgelegenheid aan Rode Wouw, Noordse Nachtegaal, Wielewaal en in de moerassen bevinden zich kolonies Zwarte Sterns. In de trektijd kunnen er rietganzen, roofvogels en Kraanvogels worden aangetroffen. Bij Vombsjön kunnen trekkende riet- en Kolganzen worden gesignaleerd. Ook overwinteren er regelmatig arenden en wordt het gebied in september als rustplaats gebruikt door Kraanvogels.

Veldstation

Het veldstation dat onze uitvalsbasis vormde, ligt vlakbij het meer Krankesjön, dichtbij het plaatsje Dalby, ten oosten van het Lund. Het is gelegen op een open plek, midden in een bos, dat onderdeel is van een beschermd natuurgebied. Hemelsbreed ligt dit ruim 65 km ten noordoosten van Falsterbo en Nabben, het uiterste puntje van het schiereiland.

Het station, een voormalige boerderij, beschikt over diverse gebouwen. Op de begane grond van het hoofdgebouw bevinden zich werkkamers voor de studenten en andere mensen die hun (veld)werk verrichten vanuit het station. In de bijgebouwen vindt het praktische onderzoek plaats en zijn nog meer overnachtingsverblijven. Op de eerste verdieping zijn een stuk of 15 slaapkamers (waaronder de onze) aanwezig. Aansluitende is een grote ruimte, opgedeeld in een keuken, een TV-/zithoek, en een ruime vergader- annex eetruimte. Omdat er weinig studenten waren op het moment van ons bezoek, hadden wij vaak alle ruimte voor onszelf.

Falsterbo/Nabben

Het schiereiland waarop Falsterbo gelegen is wordt aan de landzijde doorsneden door het Falsterbokanaal (1942). De weg parallel aan het kanaal blijkt een van de beste plekken om trekkende roofvogels vanuit het bos op het vasteland over te zien komen. Als de omstandigheden echter nog niet goed genoeg zijn, komen zij soms niet of nauwelijks voorbij dit kanaal. Even voorbij dit kanaal, richting Falsterbo, na eerst weer een strook bos te zijn gepasseerd, komen de vogels bij Ljungen, een open heideveld. Daar draaien de meeste vogels om en trekken weer

wat meer landinwaarts, totdat er een geschikt moment voor de oversteek is gekomen. Bij mooi weer winnen zij dan eerst hoogte boven de heide dankzij de thermiek boven het veld. Na Ljungen volgt het kleine plaatsje Falsterbo. Bij Nabben, dit is de uiterste punt van het schiereiland, is een klein golfterrein aangelegd. Dit bestaat grotendeels uit gras met her en der wat lage struiken. Het terrein is aan de zeezijde verder vrijwel geheel omzoomd met bosschages en een paar bomen. In deze begroeiing kunnen veel kleine vogeltjes even op adem komen voordat zij de grote oversteek wagen.

Op het zuidelijkste puntje is de kans het grootst om vogelaars (met telescoop) tegen te komen. Tijdens ons verblijf was er daar steeds een man of 15 aanwezig. Even verderop, achter een soort houten wind- en regenscherm staat zes dagen per week en zo'n zes tot acht maanden per jaar een door de Zweedse overheid betaalde teller. Voor de kust liggen een paar zandbanken (wadden), waar we vaak zehonden zagen liggen tussen de talloze foeragerende steltlopers, meeuwen en eenden.

Dagboek

Op zaterdag 10 oktober landde het vliegtuig op Malmö Airport. Het was regenachtig met slecht zicht. Toch was Hakon vast van plan ons meteen al kennis te laten maken met de vogelrijkdom van zijn land. We reden door het zuiden van Skåne en zodra het even droog was, stopten we om te kijken. Al spoedig zagen we onze eerste Rode Wouw, snel gevolgd door Buizerd, Ruigpootbuizerd, Sperwer, Notenkraker en enkele Raven, dit alles in het Navröd Nature Reserve. Bij het verlaten daarvan zagen we onze eerste Zearend. Een echte sensatie. De vogel vloog vlak voor ons. Omdat er een Buizerd naast hing was het verschil in grootte goed waarneembaar. Na zo'n reus was het moeilijk om erg veel aandacht te hebben voor een weiland met Vinken, Kepen, Groenlingen, Geelgorzen en één Dwerggors. Hakon is erg enthousiast en serieus. Iedere vogel telt. Het was duidelijk dat we nog veel zouden zien deze week.

De volgende dag reden we al vroeg naar Falsterbo en naar de zuidelijkste punt van Zweden (Nabben). Hier zou het dan gaan gebeuren, dit was het beroemde punt waar vogelaars uit alle windstreken de vogeltrek aanschouwen. Het viel echter nogal tegen. De wind was niet gunstig en het was erg koud. Er waren wel veel vogelaars uit verschillende landen. We zagen veel Roeken en tussen de duintjes zagen we tot onze verrassing een Velduil. Op de punt van Nabben verblijven ook altijd veel vogels van de kust: Zwarte Ruiter, Groenpootruiter, Zilverplevier, Dwergmeeuwen, Aalscholvers, Kuifduikers, Roodhalsfuut alsmede enkele Rotganzen en een Slechtvalk. Slechts enkele vogels waagden de oversteek (Sperwers, Kneu, Boerenzwaluw). Na een paar uur trokken we landinwaarts. Hakon voerde ons naar een plek (Södra Börringe), waar we in de luwte konden kijken naar roofvogels. We zagen er in 3 uur meer dan

100! Het mooiste was de luchtshow van zes arenden vlak voor ons: Zeearenden en Steenarenden bij elkaar. Op die plek zagen we ook nog vele Buiszerds, een Torenavalk, een Ruigpootbuiszerd, een Blauwe Kiekendief en meer dan 500 vliegende Kolganzen.

Niet ver van het veldstation ligt het meer van Krankesjön. Er is een toren met een goed uitzicht over het meer: Zeer veel Meerkoeten, verder Nonnetjes, Slobeenden, Brilduikers en Grauwe Ganzen.

Op maandag struinden we door een golvend landschap (Skogshejdan) en hoorden en zagen in iedere struik wel zangvogels: Roodborst, Vink, Keep, Zanglijster, Merel, Grote Lijster, Groenling, Fitis, Tjiftjaf, een late Spotvogel, Koolmees, Pimpelmees, Geelgors en Kneu. Boven onze hoofden maakten 14 Buiszerds schroevend hoogte, later vergezeld door vijf Ruigpootbuiszerds en vier Sperwers. Even later verschenen nog een juveniele Steenarend en een juveniele Zeearend. Een machtig schouwspell. In de middag bezochten we enkele vissershavens met onder meer Witte Kwikstaart en Grote Gele Kwikstaarten, een Pontische Meeuw en een Geelpootmeeuw.

De Ruigpootbuiszerd laat zich op doortrek goed bekijken bij Falsterbo. Piet Munsterman.

Op dinsdag leek het eindelijk goed weer voor de trek op Nabben. Dat klopte helemaal. Er was een intense migratie van Sperwers, Houtduiven, Kauwen, Roeken, Bonte Kraaien en Vinken. We zagen Eksters en Notenkraakers vertrekken maar ook weer terugkeren! Tussen de duizenden Houtduiven ook enkele groepen Holenduiven. Een team van de Zweedse televisie maakte toevallig opnamen. Bij de vuurtoren is een ringstation, waar zij een gevangen Vuurgoudhaan hadden gefilmd. Bij het teruglopen door de duinen vlogen de Velduilen ons letterlijk om de oren! Een schitterende ervaring. Daar, op die plek kan je alles verwachten. We waren dan ook nauwelijks verbaasd toen een groep van 15 Baardmannetjes overvloedig en even later zo'n tien Boomleeuweriken en zelfs een Europese Kanarie. Één van de aanwezige vogelaars vertelde dat hij vanaf eind augustus ieder weekend naar Falsterbo was gereden en dat het die dag de eerste echte trekdag was van die herfst! Even later werd die mededeling meer dan bevestigd. We stonden aan het Falsterbokanaal en zagen in enkele uren tientallen Sperwers overtrekken, maar waarschijnlijk meer dan 1500 buizerds, waaronder vele Ruigpootbuizerds. Verder kleinere groepen Rode Wouwen, een juveniele Zeearend en een volwassen Bastaardarend. Andere vogels op deze plek: Klapekster, Grote Lijster, Notenkraaker en vele Holenduiven.

Later in de middag maakten we een wandeling niet ver van de kust door lage vegetatie. Hier zagen we van zeer dichtbij in prachtkleed de Strandleeuwerik. Een schoonheid! We konden er maar geen genoeg van krijgen. Verder natuurlijk Tapuiten en Graspiepers. Een vrouwtje Blauwe Kiekendief joeg over de vlakte en dan de vele ganzen. Dit is dé specialiteit van Hakon. Omdat hij ze ook zelf ringt, kijkt hij altijd met extra aandacht naar groepen ganzen. Tussen de honderden Grauwe Ganzen ontdekte hij een hybride vorm (Grauwe Gans x Canadese Gans), verder Kolganzen en 2 Westelijke Taigarietganzen. In de verte een groep van zo'n 10.000 Goudplevieren. Al met al een topdag.

De woensdag was weer zeer regenachtig. Tussen de buien door maakten we een wandeling door het bos van Stensoffa. Anja en Hakon zagen een volwassen Wild Zwijn! De dag erna was het ganzendag. We doorkruisten het land tussen Malmö en het Falsterbokanaal. Volgens Hakon, die alles telt, zagen we ongeveer 7000 Grauwe Ganzen, waarvan meer dan 90 met een nekband, de meeste door hem zelf aangebracht! Meer dan 1000 Brandganzen, 2 hybriden Brandgans x Sneeuwvangans en weer hybriden Grauwe Gans x Canadese Gans alsmede een hybride Brandgans x Indische Gans. Dit was wel erg specialistisch. Op vrijdag gingen we nog een keer naar Nabben. Het was niet het goede weer van dinsdag en we raakten natuurlijk behoorlijk gewend aan al die roofvogels. Een Zeearend was niet zo bijzonder meer als in het begin van de week. Interessant is wel het herkennen van patronen. Lichtere vogels zoals Sperwers trekken vaak al in de ochtend, terwijl de grotere Buizerds meer thermiek nodig hebben en dus later op de dag overkomen. Vandaag zagen we ook relatief meer Ruigpootbuizerds. Deze vertrekken kennelijk later dan de gewone Buizerd. De Velduilen waren er nog. Zaterdag was he-

laas weer stormachtig. We liepen door bossen met zeer oude bomen. Er waren eiken van wel 500 jaar oud met een omtrek van meer dan 700 centimeter. We zagen Notenkrakers, Grote Lijster, Taigaboomkruiper, Boomklever, Grote Bonte Specht en Zanglijster. Verder nog Geelgors en Klapekster. We eindigden onze trip op de uitkijktoren voor een laatste blik op het meer van Krankesjõn en zagen zo toch nog een mannetje Blauwe Kiekendief en een mannetje Smelleken.

Hoewel het weer beslist niet meewerkte hadden wij toch een zeer goede week in Skåne. Van 10-18 oktober zagen wij 117 soorten. Hakon zelf 130. Vooral de dinsdag was een topdag. Stel je voor hoe het zou zijn geweest bij beter weer! Ach, misschien gaat het dan zelfs vervelen. Hakon was een fantastische gids, die er geen probleem van maakte dat er uiteindelijk maar drie mensen van de vogelwerkgroep waren gekomen. Het mooiste vogeltje vonden wij de Strandleeuwerik. De mooiste waarneming de Bastaardarend tussen al die Buizerds en Sperwers. Wij kunnen een bezoek aan dit gebied van harte aanbevelen. Hakon is zeker bereid onderdak en begeleiding te verzorgen.

Zijn adres: Hakon Persson, Stensoffa Ecological Station, S-240 12 Tor-na-Hällestad. Tel.: +46 46 53 043. In de wintermaanden is hij echter te vinden in Zuid-Spanje. Het volledige waarnemingenverslag is eventueel op te vragen bij de auteurs.

Literatuur

- Gooders, J. & A.B. van den Berg, 1989. De belangrijkste vogelgebieden in Europa. Zomer & Keunig Boeken BV, Ede.
- Dijksterhuis, K., 1998. De hemel duister van vogels. Vogels 1998 (5): 28-31.